indien hij geen kennis had van zijne eigene gelukzaligheid, welker volmaaktheid in de gemeenschap met God gelegen is. Daarom is dit het voornaamste werk van de ziel, dat zij daarnaar streve. Hoe meer iemand derhalve arbeidt om tot God te naderen, zooveel te meer redelijkheid en verstand betoont hij te hebben in zich zelven." „De God-erkennendheid, al is 't geen net Duitsch, zegt Brakel, 1) is den mensch ingeschapen als de redelijkheid." En laat ik hier het in denzelfden zin bedoelde woord van Augustinus mogen bijvoegen: „Gij wekt ons op om u met vreugde te prijzen, omdat Gij ons tot U geschapen hebt en ons hart onrustig is, tot het rust vindt in U." 2)

Doch hoeverre verspreiden die vonkskens van licht, die in den verduisterden logos zijn overgebleven, hunnen glans, in geestelijke zaken? Ook nu antwoord ik het liefst met de woorden van Calvyn: 3) „Nu moeten wij verklaren wat de menschelijke rede vermag te onderscheiden, wanneer het komt tot Godes rijk en dat geestelijke doorzicht, dat voornamelijk in drie dingen bestaat, te weten: in de kennisse Gods, in Zijn vaderlijke gunst 't onswaart, waarin onze zaligheid bestaat, en in de schikking van ons leven naar den regel der wet. Zoowel in de eerste twee als in 't bij-

---

1) Redelijke godsdienst. Cap. I, III.

2) Confess. 1, 1: Tu excitas, ut laudare te delectet; quia fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te."

3) Institut. 2, 18: „Nunc exponendum est quid cernat humana ratio, ubi ad regnum Dei venitur et spiritualem illam perspicientiam, quae tribus potissimum rebus constat, Deum nosse, paternum erga nos eius favorem, in quo salus nostra consistit, et formandae secundum legis regulam vitae rationem. Cum in primis duobus, tum vero in secundo proprie, qui sunt hominum ingeniosissimi talpis sunt caeciores. Equidem non infitior sparsim quaedam apud philosophos de Deo legi scite et apposite dicta, sed quae vertiginosam quandam imaginationem semper resipiant.

Praebuit quidem illis Dominus, ut supra dictum est, exiguum divinitatis suae gustum, ne ignorantiam impietati obtenderent, et eos interdum ad dicenda nonnulla impulit, quorum confessione ipsi convincerentur; sed ita viderunt quae videbant, ut tali intuitu minime ad veritatem dirigerentur, nedum pertingerent. Qualiter nocturni fulgetri coruscationem, qui in medio agro est viator, longe lateque ad momentum videt, sed adeo evanido aspectu, ut ante noctis caligine resorbeatur, quam pedem movere queat; tantum abest ut in viam tali subsidio deducatur.